

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-3-21>

УДК 376:42.001.76

Любов КОСТИК

кандидат філологічних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0002-9699-8607>

e-mail: kostyk@chnu.edu.ua

Марія ОЛІЙНИК

доктор педагогічних наук, професор,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0001-9745-003X>

e-mail: m.oliynyk@chnu.edu.ua

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОВЕДЕННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА

У статті розглянуто використання інноваційних технологій у професійній діяльності вчителя-логопеда, призначення яких полягає в покращенні корекційно-розвивальної роботи з дітьми. Доведено, що поруч із традиційними ці технології, зокрема, арт-терапія (лікування творчістю), казкотерапія (корекція через інсценування казок, обігрування), естетотерапія (вплив за допомогою образотворчого мистецтва), музикотерапія (вплив через сприйняття музики), пісочна терапія, шишкотерапія та жолудотерапія (дотиковий вплив піска на відчуттєві рецептори), кінезіотерапія (логопедична та фонетична ритміка) та ін., сприяють досягненню максимально можливих успіхів у подоланні мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Визначено значення інноваційних терапевтичних технологій, яке полягає в корекції та подоланні психологічних і мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: вчитель-логопед, інноваційні технології, арт-терапія, ізотерапія, казкотерапія, музикотерапія.

Liubov KOSTYK, Mariya OLIYNYK

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF CORRECTIVE WORK IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF THE SPEECH THERAPIST TEACHER

The article examines the use of innovative technologies in the professional activity of a speech therapist teacher, the purpose of which is to improve corrective and developmental work with children.

It has been proven that, alongside the traditional ones, these technologies are, in particular, information and communication technologies as communication methods of interaction with information, distance educational technologies used in organizing work online, pedagogical technologies using non-traditional techniques for speech therapy: aromatherapy, chromotherapy, bibliotherapy, etc., while the use of aromatherapy, namely essential oils of flowers, fruits and wood, forest scents, as well as candles with various soothing scents promote relaxation and calm down during rest, health-preserving technologies (cryotherapy, breathing

exercises, etc.), art therapy (treatment with creativity), fairy-tale therapy (correction through the staging of fairy tales, playing), esthetotherapy (influence through visual arts), music therapy (influence through the perception of music), sand therapy, cone therapy and acorn therapy (tactile effect of sand on sensory receptors), kinesiotherapy (speech and phonetic rhythms) and others, contribute to achieving the maximum possible success in overcoming speech disorders in preschool children.

The value of innovative therapeutic technologies is determined, which consists in correcting and overcoming psychological and speech disorders in preschool children.

It has been concluded that isotherapy and fairy-tale therapy should be used in the correction of speech disorders. In particular, the main tasks of isotherapy are the development of fine motor skills, mastering the skills of spatial orientation on paper, the activation of an active vocabulary due to the introduction of new concepts and terms in the course of artistic activity, the development of imagination, the ability to express one's thoughts and feelings, including verbally.

It was found that the use of innovative technologies will help to diversify the education of preschool children with delayed development of mental processes and unformed sensory reactions when forming pronunciation.

Keywords: speech therapist teacher; innovative technologies; art therapy, isotherapy; fairy tale therapy; music therapy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У розвитку мовленнєвої, когнітивної й особистісної сфери психіки дітей дошкільного віку особливого значення набуває оволодіння ними мовленнєвою діяльністю, що співвідноситься зі стійким, провідним, усвідомлюваним смислотворювальним і смисловиразальним мотивом і реалізується сукупністю мовленнєвих дій. Ці дії завжди цілеспрямовані, усвідомлювані, навмисні, довільні, контрольовані, а мовлення дітей, навпаки, – переважною мірою не підпорядковане меті, може кілька разів змінювати свої спрямування через його спонтанність, неусвідомленість, мимовільність, ненавмисність. Воно майже не контрольоване, спонукається кількома нестійкими мотивами-стимулами, що породжують емоції. Тому важливо запропонувати такі технології розвитку мовленнєвих дій старших дошкільників, які б забезпечували розвиток діяльнісних характеристик мовлення, піднімали його на якісно новий рівень мовленнєвого онтогенезу, сприяли становленню суб'єкта усної мовленнєвої діяльності, здатного до ефективної комунікації в різних умовах життєвості.

Аналіз досліджень та публікацій

Особливості порушення вимови фонем у дітей з різними порушеннями мовлення були предметом вивчення багатьох науковців: при дислалії (О. Ревуцька, Ю. Рібцун, М. Шеремет), при ринолалії (С. Конопляста), при дизартрії (Г. Станецька, М. Шеремет) та ін.

Методика формування вимови фонем була розглянута Н. Гавриловою, М. Савченко, Є. Соботович та ін. Надалі робота по створенню інноваційних підходів ведеться у цьому напрямі А. Яковенко, Ж. Боженко та ін. При цьому залишається актуальною проблема застосування цих інноваційних підходів на різних етапах корекції порушень вимови фонем.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в аналізі інноваційних технологій, що є ефективними засобами подолання психологічних і мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу

Сучасний стан освітньої галузі з переходом освіти на позиції особистісно-орієнтованої педагогіки, що передбачає розвиток індивідуальних здібностей дитини, вимагає від педагогів впровадження інноваційних технологій, що включають нетрадиційні методи та прийоми.

Нині провідні завдання успішної роботи сучасного логопеда полягають в наступному:

- знати сучасні ефективні інноваційні технології проведення корекційної роботи в логопедії,
- застосовувати інноваційні технології при індивідуальній траєкторії у навчанні.
- вміти поєднувати у своїй професійній діяльності традиційні та інноваційні підходи, опираючись на досвід педагогів-новаторів;
- вміти підтримувати навчальний процес згідно сформованих ціннісних орієнтирів;
- вирішувати складні педагогічні ситуації;
- розробляти та впроваджувати нововведення в роботі з дітьми;
- створювати розвивально-корекційне середовище, використовуючи інноваційний дидактичний матеріал для навчання дітей з порушеннями мовлення;
- уміти впроваджувати нові ідеї й нестандартні підходи до їх реалізації;
- сприяти комунікації з іншими учасниками навчально-корекційної роботи (педагогами, батьками, дітьми);
- створювати позитивний клімат у корекційно-педагогічному та дитячому колективах [12].

За основними групами інноваційні технології, що можуть застосовуватися в логопедичній роботі, поділяються на такі групи:

1. Інформаційно-комунікаційні – методи комунікацій взаємодії з інформацією. Робота з комп'ютером для засвоєння матеріалу може періодично проводитись, але не перенапружувати зір та викликати швидку втому.

2. Дистанційні освітні технології (використовуються при організації роботи онлайн).

3. Педагогічні технології з використанням нетрадиційних для логопедії прийомів: ароматерапії, хромотерапії, бібліотерапії тощо. Використання ароматерапії, а саме ефірних олій квітів, фруктів та деревини, лісових пахоців, а також свічок з різними заспокійливими пахощами, що сприяють релаксії та заспокоюють під час відпочинку.

4. Здоров'язберігаючі технології: кріотерапія, дихальні гімнастики тощо. Здоров'язберігаючі технології (ЗЗТ) – технології збереження і стимулювання здоров'я являють собою цілісну систему оздоровчих, корекційних, виховних, та профілактичних заходів, що здійснюються в процесі взаємодії дитини, педагогів, батьків, психологів, медичних працівників та ін. Ефект їх застосування залежить від професійної компетенції педагога, вміння використовувати нові можливості, включати дієві методи в систему корекційно-розвиткового процесу, створюючи психофізіологічний комфорт дітям під час організованої діяльності (занять).

Окрім того, альтернативні методи і прийоми допомагають організувати заняття більш цікавими та різноманітними.

Використання у роботі з дітьми з порушенням мовлення здоров'язберігаючих технологій дозволяє запобігати формуванню перевтоми, зберігаючи і відновлюючи психічну та емоційну рівновагу дітей, також створюють умови для ефективного вирішення логокорекційних завдань.

5. Інноваційні психокорекційні технології: арт-терапія (лікування творчістю), казкотерапія (корекція через інсценування казок, обігрування), естетотерапія (вплив за допомогою образотворчого мистецтва), музикотерапія (вплив через сприйняття музики), пісочна терапія, шишкотерапія та жолудетерапія (дотиковий вплив піска на відчуттєві рецептори), кінезіотерапія (логопедична та фонетична ритміка) та ін. [6].

Арт-терапія допомагає дитині відчути гармонію, налаштуватись на позитивні емоції, самовиразитись, по-новому сприйняти як оточення, так і сам процес навчання, виховання, корекції.

Як зазначає В. Литвиненко, «найбільш сензитивним для застосування арт-терапевтичних методик у корекційній роботі з дошкільниками є вік 5-7 років. Так як у цьому віці у дітей вже частково сформовані мовленнєві, рухові навички, елементарні вміння в художніх видах діяльності, розвивається самосвідомість. Що є основою для застосування арт-терапевтичних методик [7].

Погоджуємося з авторкою, що завдання корекційно-педагогічної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями за допомогою засобів мистецтва будуть такими:

1. Подолання недоліків мовленнєвого розвитку: формування основних артикуляційних укладів, підготовка артикуляційного апарату до спонтанної корекції порушень звуковимови, розвиток фонематичного слуху, розвиток лексики-граматичної будови мовлення, формування навичок та вмінь зв'язного мовленнєвого висловлювання, формування первинних навичок письма та читання.

2. Корекція недоліків в особистісній та емоційно-вольовій сфері: формування у дітей вольових якостей, регуляції поведінки, формування у дітей навичок психологічної адаптації у колективі, усунення, негативних якостей характеру (агресивність, замкнутість, впертість).

3. Формування та розвиток вищих психічних функцій: розвиток загальної та дрібної моторики, розвиток графомоторних навичок, формування почуття ритму, формування міжканалізаторних зв'язків.

4. Формування вищих психічних функцій: розвиток здібностей до концентрації уваги, розвиток сенсорно-перцептивної діяльності, розвиток зорової, слухової, вербальної пам'яті, розвиток творчих здібностей (уяви, фантазії).

5. Формування провідних видів діяльності: розвиток сюжетно-рольової гри, підготовка дітей до оволодіння навчальними видами діяльності, психологічна підготовка дітей до навчання у школі» [7].

Дослідниця також звертає увагу на доцільності використання арт-терапевтичних технологій у процесі формування діалогічного мовлення дітей, адже за їх допомогою можна: навчити дитину презентувати себе оточенню; ознайомити дитину з правилами мовленнєвого етикету; розвивати вміння вести діалог та вміння творчо використовувати комунікативні еталони. Арт-терапевтичні технології монологічного мовлення здатні навчити дитину переказувати тексти та оволодіти різними видами розповіді (опис, повідомлення, міркування). Арт-терапевтичні технології мають застосовуватися як у контексті формування якостей зв'язного мовлення, так і елементарного усвідомлення дитиною явищ мови і мовлення [7].

Особливу увагу в корекції порушень мовлення варто приділити саме ізотерапії та казкотерапії. Зокрема, основними завданнями ізотерапії є розвиток дрібної моторики, оволодіння навичками просторової орієнтації на папері, активізація активного словника за рахунок введення нових понять та термінів в ході образотворчої діяльності, розвиток уяви, здатності висловлювати свої думки та почуття, в тому числі і словесно. При порушеннях мовлення казкотерапія має особливе значення, оскільки сприяє збільшенню лексичного запасу слів, вихованню звукової культури мовлення дитини, а в ході самого переказу та драматизації у дитини розвивається зв'язне мовлення. Під час читання казки дитина чує граматично правильно побудовані речення – використання зворотів, узгодження частин мови між собою, поєднання слів та словосполучень. У подальшому дитина буде намагатись відтворити все це у власному мовленні.

Казкотерапію використовують на усіх етапах корекційно-логопедичної роботи: під час заохочення та створення ситуації «успіху», позитивного настрою дитини, нової комунікації; формування початкових навичок (артикуляційної моторики, розвитку дихання, розвитку сили голосу, дрібної моторики, збагачення лексики тощо); розвитку граматичної сторони мовлення, чіткого виразного мовлення. Великим успіхом у дітей при корекції порушеного мовлення користуються образи – лялька, тварини, казкові герої, мультимедійні персонажі та, навіть, уявно створенні персонажі [8].

Ефективність застосування музикотерапії в логопедичній роботі була перевірена нашим практичним досвідом. Вона може застосовуватися як самостійний метод психокорекції, так і допоміжний у діапазоні тихого звучання, для посилення ритмічних дій та вправ. Деяким дітям для розслаблення під час логопедичного масажу музикотерапія незамінна. Ще музикотерапію використовують під час проведення інших арттерапевтичних видів діяльності.

Застосування музикотерапії в поєднанні з ритмікою під час логокорекційних занять також має велике значення. Ритмічна гімнастика проводиться для розвитку чуття ритму, а логогімнастика – для ритмічного відображення «малюнка» слів. Для покращення вимовних умінь, саме дикції проводиться фонетична гімнастика. Застосування голосової логогімнастики, коли відбувається злагоджена взаємодія голосового, дихального та артикуляційного мовленнєвих відділів сприяє не тільки налагодженню функцій взаємодії, але активізується координація нервово-м'язового апарату [10].

На логопедичних заняттях використання вокалотерапії та музикотерапії розв'язує низку завдань: стимулює мовленнєві функції,

нормалізує просодичну сторону мовлення, формує навички словотвору та складову сторону мовлення. Використання казкотерапії допомагає у вдосконаленні лексико-граматичної будови, вдосконаленні звукової сторони мовлення, розвитку діалогічного та монологічного мовлення [9].

Малювання пальцями на піску корисне не тільки молодшим дітям, але і дорослим. Такий вид малювання розвиває гнучкість та чутливість пальців, їх силу, координацію та спритність. Пісочна анімація формує навички позитивної комунікації, допомагає стимулювати вербальну і невербальну активність у грі, сприяє вдосконаленню координації рухів, дрібної моторики, орієнтації в просторі.

Важливим також є формування навички змінювати та переключатися у творчих задумах застосовуючи різні прийоми з використанням піску (манки, кавових зерен, різних за фактурою круп): розсипання піску, використання трафаретів, малювання долоньками, пальчиками, кулачками, ребром долоні.

Створенні на малюнках зображення інших дітей, членів родини та казкових героїв, тварин, птахів та інших зображень говорять про уяву дітей, розуміння та бажання спілкування, а отже динамічного розвитку всіх психологічних процесів. Ігри з піском розвивають тактильно-кінетичну чутливість і дрібну моторику рук; знімають м'язову напругу та ін. Спираючись на прийоми роботи з піском, логопед може зробити традиційну методику з розширення словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, формування фонематичного слуху і сприйняття у дітей, більш цікавою, захоплюючою, більш продуктивною [11].

У дитячому віці ефективно проводити масажі різного спектру дії, а, отже, масаж шишками та жолудями має ще й релаксаційний ефект, так як самомасаж дитина сприймає як доступний і сама може придумувати вправи та сюжет гри.

Висновки з даного дослідження

і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, використання інноваційних арт-терапевтичних методик сприяє корекції мовленнєвих порушень дітей дошкільного віку. Ці методи є одним із ефективних засобів корекції і допомагають досягти максимального успіху в подоланні у них психологічних і мовленнєвих порушень.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду використання інноваційних технологій у роботі з

дітьми дошкільного віку для подолання психологічних і мовленнєвих порушень.

Література

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ : Слово, 2007, 2015. 308с.
2. Гаврилова Н.С. Методика формування та стимуляції вимови фонем. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : збірник наукових праць : вип. 13. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2019. С. 18-37.
3. Гаврилова Н.С. Логопедичний масаж, як засіб корекції порушень артикуляційної моторики у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)* : зб. наук. праць : вип. V. В 2-ох т. том 2. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006. 2015. С. 42-54.
4. Гаврилов О.В., Сербалюк Ю. Використання тренінгу комунікативної компетенції у підготовці дефектологів. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова* : Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Збірник наукових праць. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. С. 20-25.
5. Гаврись С., Григоренко Є. Інформаційні технології у навчальній діяльності учнів допоміжної школи. *Газета «Дефектолог»*. № 11. 2009. С. 18-20.
6. Галущенко В.І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. Педагогічні науки. Вип 7 (1). 2016. С. 62-70.
7. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 140 с.
8. Мальцева Ю.О. Казкотерапія як засіб розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації* : матеріали I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (14 лютого 2017 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С.П. 2017. С. 71-74.
9. Нестеренко В.В., Кравченко А.І. Можливості використання атр-терапії з корекційною метою. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми. 2018. С. 171-175.

10. Погоріла Ю.О. Сучасні психотехнології мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації* : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (22 травня 2019 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П. 2019. С. 221-223.
11. Рібцун Ю.В. Пісочна терапія як засіб компенсації мовленнєвих порушень у дітей. *Інноваційні арт-терапевтичні технології* : збірник статей I Всеукр. наук. інтернет конф. (12 березня 2019 р., м. Переяслав-Хмельницький). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 122-126.
12. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно методичний комплекс. Київ : Кафедра, 2013. 284 с.

References

1. Bohush A.M., Havrysh N.V. Doshkilna linhvodydaktyka. Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy. Kyiv: Slovo, 2007, 2015. 308s.
2. Havrylova N.S. Metodyka formuvannia ta stymuliatcii vymovy fonem. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats: vyp. 13. Kamianets-Podilskyi: PP Medobory-2006, 2019. S. 18-37.
3. Havrylova N.S. Lohopedychnyi masazh, yak zasib korektsii porushen artykuliatsiinoi motoryky u ditei. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zb. nauk. prats: vyp. V. V 2-okh t. tom 2. KamianetsPodilskyi: PP Medobory, 2006. 2015. S. 42-54.
4. Havrylov O.V., Serbaliuk Yu. Vykorystannia treninhu komunikatyvnoi kompetensii u pidhotovtsi defektolohiv. Naukovi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova: Seriia 19. Korektsiina pedahohika ta psykholohiia. Zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova, 2011. S. 20-25.
5. Havrysh S., Hryhorenko Ye. Informatsiini tekhnolohii u navchalnii diialnosti uchniv dopomizhnoi shkoly. Hazeta «Defektoloh» № 11. 2009. S.18-20.
6. Halushchenko V. I. Zastosuvannia innovatsiinykh lohopedychnykh tekhnolohii u korektsiinii roboti z ditmy z porushenniamy movlennia. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky. Vyp 7 (1) 2016. S. 62-70.
7. Lytvynenko V. A. Osnovy art-terapii. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. 2-he vydannia, pereroblene i dopovnene. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2016. 140 s.
8. Maltseva Yu. O. Kazkoterapiia yak zasib rozvytku zviaznoho movlennia u ditei starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia. Aktualni problemy korektsiinoi pedahohiky, psykholohii ta reabilitatsii: materialy I Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (14 liutoho 2017 roku, m. Sumy). Sumy: FOP Tsoma S.P. 2017. S. 71-74.
9. Nesterenko V. V., Kravchenko A. I. Mozhlyvosti vykorystannia atr-terapii z korektsiinoiu metoiu. Suchasni problemy lohopedii ta reabilitatsii. Sumy. 2018. S. 171-175.

10. Pohorila Yu. O. Suchasni psyhotekhnologii movlennievoho rozvytku ditei z porushenniamy movlennia. Aktualni problemy korektsiinoi pedahohiky, psykhologii ta reabilitatsii: materialy III Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) (22 travnia 2019 roku, m. Sumy). Sumy: FOP Tsoma S. P. 2019. S. 221-223.
11. Ribtsun Yu. V. PISOCHNA TERAPIIA YAK ZASIB KOMPENSATSII MOVLENNIEVYKH PORUSHEN U DITEI. Innovatsiini art-terapevtychni tekhnologii: zbirnyk statei I Vseukr. nauk. internet konf. (12 bereznia 2019 r., m. Pereiaslav-Khmelnyskyi). Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2019. S. 122- 126.
12. Ribtsun Yu. V. Korektsiina robota z rozvytku movlennia ditei piatoho roku zhyttia iz fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia: prohramno metodychnyi kompleks. Kyiv: Kafedra, 2013. 284 s.